

John Herstad:

Digitalarkivet 10 år!

Digitalarkivet runder i disse dager ti år og jeg vil få lov å gratulere med jubileet og en enestående suksess. Jeg minnes med glede de hektiske dagene og ukene høsten 1997 da vi la strategien og tok de viktige avgjørelsene, først innad i Arkivverket og deretter i samarbeid med departementet.

Anledningen til å skape noe nytt bød seg da det ble klart at opplegget for Teleslekt, slik det ble drevet av Nasjonalbibliotekavdelingen i Mo i Rana (NBR), ikke var liv laga med brukerbetalte tjenester. Riksarkivaren hadde flere år tidligere takket nei til å drive Teleslekt på de samme vilkårene. Jeg var prinsipielt imot brukerbetalte tjenester og mente det heller ikke ville være god butikk, og vi var derfor ikke overrasket da det i 1997 ble klart at prosjektet gikk med store underskudd.

Yngve Nedrebø var den hos oss som først fikk vite om situasjonen i NBR, og som orienterte meg. Jeg skjønnte straks at for Kulturdepartementet ville dette være en vanskelig situasjon ettersom det måtte finne dekning for ekstra budsjettmidler om driften skulle fortsette i samme spor, og at det ikke lot seg lett gjøre når det også måtte finne dekning for det ganske store underskuddet som Teleslekt hadde medført.

Prosessen videre hadde to faser. I den første fasen var Yngve Nedrebø sentral og en helt avgjørende støttespiller for meg. Han overbeviste meg om at ved å bygge videre på det grunnlaget som var skapt ved Statsarkivet i Bergen i Egil Øvrebøs tid når det gjaldt databehandlet arkivmateriale, ville vi kunne komme raskt i gang. Vi satset derfor på å bruke Statsarkivet i Bergen som base og operativ motor for et eventuelt prosjekt og å få Jan Oldervoll med på laget fordi han disponerte i praksis over den elektroniske 1801-folketellingen. Med dette som utgangspunkt begynte vi planleggingen samtidig med at jeg orienterte Kulturdepartementet om at Arkivverket kunne være interessert i å overta Teleslekt.

Yngve og Jan gikk dermed i gang med prosjektplanen og 15. oktober var de klar til å presentere skissen til et prosjekt for Riksarkivaren. Det skjedde på mitt kontor i Riksarkivet der også Knut Johannessen og Ivar Fønnes var til stede. Det manglet ikke på kritiske spørsmål og tvil om dette lot seg gjennomføre, men det ble oppnådd enighet om å gå videre med planene, og det ble min oppgave å ta drøftingene med departementet. Jeg holdt også god kontakt med Bjørg Simonsen som ledet NBR, for ikke å ødelegge det gode forholdet mellom institusjonene. For henne var jo dette ikke en hyggelig situasjon.

Gjennom hele den prosessen som gikk forut for departementets klarsignal, og selv om vi ikke var helt sikker på at vi ville lykkes med initiativet, begynte vi de praktiske forberedelsene parallelt med jobbing mot departementet. Helt avgjørende ble løsningen med å legge prosjektet til Statsarkivet i Bergen og benytte de teknologiløsningene som Jan Oldervoll hadde utviklet for den elektroniske 1801-folketellingen.

I drøftinger med departementet tilbød vi oss å overta ansvaret for de ansatte i Teleslekt og i hovedsak organisere prosjektet på nytt som et etatsprosjekt innenfor de budsjetttrammene som allerede var lagt for Arkivverket og prosjektet. Dette var ikke et uttrykk for at budsjettene våre var gode, og alle i etaten var ikke glad for det dristige spillet vi gikk inn på. Men jeg var

personlig overbevist om at dette var en anledning vi aldri ville få igjen til å skape noe så avgjørende nytt, og at det arkivpolitiske måtte veie mer enn budsjettmessige hensyn.

I Kulturdepartementet var det Sigve Gramstad og Stein Sægrov i Kulturavdelingen vi måtte prøve å overbevise om det fortreffelige i våre planer. Og det var en delikat oppgave all den stund NBR var departementets egen "baby". Men til vår store glede vant vi fort gjenhør i Kulturdepartementet, og der ble det handlet raskt. Alternativet for departementet ville ha vært å presentere problemene ved Teleslektprosjektet for Stortinget og be om ekstramidler i revidert nasjonalbudsjett for 1998. Slikt er aldri populært i Kulturdepartementet, og vi fikk raskt tilbakemelding om at statsråd Lahnstein syntes vårt forslag til løsning var godt. Fra da av gikk alt på skinner.

Departementet tok seg av alt det formelle både vis-à-vis Nasjonalbiblioteket og Stortinget, mens vi kunne konsentrere oss om planleggingen.

Da behandlingen av 1998-budsjett var over, var det formelle på plass og vi kunne satse på å starte Digitalarkivet i løpet av januar 1998. Det ble organisert som et samarbeidsprosjekt mellom Historisk institutt, Universitetet i Bergen, som formelt disponerte over den elektroniske versjonen av 1801-folketellingen, og Statsarkivet i Bergen på vegne av Arkivverket. Prosjektet fikk navnet Digitalarkivet og fikk en tidsramme på tre år. Jan Oldervoll påtok seg inntil videre vederlagsfritt ansvaret for å drifte Digitalarkivet og ble samtidig engasjert av Riksarkivaren for å vedlikeholde og utvikle programvaren og operativsystemet.

Med stor glede tenker jeg tilbake på samarbeidet med Jan Oldervoll og Yngve Nedrebø og den fantastiske entusiasmen og viljen til å satse som preget denne aller første tiden. Jan jobbet dag og natt for å få det hele til å gå rundt og nedla et kolossalt arbeid helt frem til Anette Clausen overtok hovedansvaret for driftingen sommeren 1999. Gjennom henne fikk også Yngve en kjærkommen avlastning og flott medhjelper. Som redaktør og daglig leder av Digitalarkivet og tilrettelegger av filene som etter hvert kom på plass, var Yngves arbeidsinnsats ganske enkelt utrolig.

Ingen av oss ante vel helt hva Digitalarkivet kunne utvikle seg til å bli, men vyene var der og likeledes troen på at dette var viktig både for Arkivverket og for brukerne våre. Men at det skulle bli så vellykket, og at det skulle utvikle de mange tjenestetilbudene som det har gjort, var ikke i mine tanker. Men Yngve var nok i stand til å se lenger frem enn hva jeg gjorde.

Starten den 23. januar ble mer spennende enn godt var. Stedet var Jan Oldervolls kontor på Sydneshaugen, med Yngve, Jan og undertegnede til stede. Mediene var invitert til offisiell åpning, og vi satt lett henslengt på Jans kontorpult og ventet på det store øyeblikket. Da brøt kontorpulten sammen under vekten av personer, datamaskiner og store papirhauger, og det store kaos hersket noen sekunder. Men ingenting av verdi ble ødelagt, Jan hadde kontroll, telleverket ble aktivisert etter planen med media til stede kl.14.30 og Riksarkivaren kunne erklære Digitalarkivet for åpnet med 1801-folketellingen som grunnstammen i databasen. Allerede første dagen kunne vi registrere titusenvis av søk.

Digitalarkivet etablerte seg raskt som et nettsted med høy trafikk og hadde nesten 90 000 søk som dagsrekord innen årets utgang. Da kulturministeren 25. mars 1998 bestemte at Teleslekt skulle nedlegges ved utgangen av mai 1998, og at Digitalarkivet skulle overta det materialet som var produsert av Telelekt ved nedleggelsen, var grunnlaget lagt for en kraftig vekst i

brukertall og brukertjenester i Digitalarkivet. Etter ett års drift hadde man registrert mer enn 10 millioner søk, fem år senere viste telleverket i overkant av 134 millioner.

Parallelt med volumøkningen ble arbeidet med å kvalitetssikre dataene gitt høy prioritet. Prosjektene med korrekturlesing og annet gikk på løpende bånd i Statsarkivet. Her kom også Norges forskningsråd oss til hjelp da det inngikk en treårsavtale med Riksarkivaren for å tilpasse folketellingsmaterialet til HISTFORM-standarden. Det var dette som gjorde det mulig for oss å overta Lars Nygaard fra Teleslekt der han hadde hatt tilsvarende ansvar og arbeidsoppgaver, og vi måtte forplikte oss på å ta dette inn på eget budsjett når treårsperioden var over.

Like spennende som starten var, like imponerende har oppfølgingen og innsatsen vært på Statsarkivet i Bergen og fra miljøene som vi overtok etter Teleslekt på Voss og i Stavanger. Det er disse miljøene som har vært sentrale i arbeidet med folketellingene og som har æren for at Digitalarkivet om noen få år kan legge ut 1910-tellingen. Registreringsarbeidet er allerede unnagjort.

Etter hvert er betydelige bidrag også kommet fra flere av statsarkivene og ikke minst fra Riksarkivet med de store prosjektene av tidligere mikrofilmet materiale. Dette er noe som gleder meg spesielt fordi det viser at Digitalarkivet er blitt nettopp det nettstedet for hele Arkivverket som vi håpet på i starten. I tillegg har de mange samarbeidsprosjektene med miljøer, institusjoner og personer utenfor Arkivverket tilført nettstedet verdifull informasjon og kunnskap til glede for brukerne, samtidig som det har skapt et nasjonalt miljø rundt Digitalarkivet.

Det har ikke manglet på kritikk underveis, og noe har vært berettiget, men til tider har kritikken - både i og utenfor etaten - mot det som har vært gjort, vært noe ute av proporsjoner i forhold til hva Digitalarkivet faktisk representerer av nyskaping, muligheter og resultater. Og det morsomme er, sett fra min side, at selv de dristigste vyene våre i 1997-98 er gjort til skamme. Da Yngve på Etatsledermøtet i Arkivverket våren 1998 trakk opp som perspektiv - til manges tydelige vantro - at Digitalarkivet om noen år ville kunne komme opp i 40 millioner nedlastede sider på årsbasis, når vi nå en slik mengde i løpet av to måneder!

Jeg ønsker redaktøren og Digitalarkivet lykke til med de neste ti årene og gratulerer med jubileet. For meg representerer Digitalarkivet en av de aller største gleder jeg hadde som riksarkivar, og jeg er takknemlig for at jeg fikk være med å realisere det. Takk for gleden, samarbeidet og vyene.